

О.О. ПЕРЕЦЬ

Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

Методика формування пластичного мислення Полтавської архітектурно-мистецької школи

Українське державотворення та деструктуризація старої економічної системи наприкінці ХХ століття, примусили регіони шукати своє, відмінне від інших обличчя, що, в свою чергу, надало поштовх до різнопланових активних процесів по відтворенню та переформуванню регіональних мистецьких шкіл із власними навчальними закладами різного освітньо-кваліфікаційного рівня. Першою до переліку вже існуючих вищих мистецьких шкіл у Києві, Львові та Харкові додалася кафедра образотворчого мистецтва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

У вересні 1994 року викладачі-художники архітектурного факультету вище згаданого університету О.К. Тарасенко, О.О. Перець, декан доцент В.М. Губарь виступили з ініціативою створення декоративно-прикладного відділення та утворили комісію по формуванню науково-методичної та матеріальної бази майбутньої навчальної спеціальності.

Поява в обласному центрі художньої школи вищого рівня надавала можливість втілити мрії про вищу професійну освіту чисельним випускникам районних середньо-спеціальних закладів декоративно-прикладного профілю, які розташовані у Миргороді, Гадячі, Решетилівці, Опішні, випускникам дитячих художніх шкіл Полтави, Кременчука, Лубен.

Результатом роботи комісії протягом 1994 – 1995 навчального року стало створення необхідного науково-методичного забезпечення майбутньої спеціальності, матеріально-технічної бази майбутньої кафедри а, головне, згуртування високопрофесійних митців, які і на сьогодні складають кістяк викладацько-педагогічного колективу – це О.К.Тарасенко, В.В. Безуглов, О.О. Перець, С.О. Журавльов, В.П. Голуб, В.М. Ханко, В.М. Соколов.

Враховуючи потужні традиції народного мистецтва Полтавщини та бажаючи використати викладацький доробок місцевої архітектурної школи, зусилля було спрямовано, аби, з часом, формувати такого митця, який здатний надати будь-якій сутності форму, буде професійно, інтуїтивно та організаційно підготовлений до праці над середовищем, яке б забезпечувало повнокровне, естетично та духовно насичене існування сучасного українця.

З цією метою було створено кафедру образотворчого мистецтва, де готуються художники образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, котрі спеціалізуються у художній кераміці. При формуванні методичного забезпечення професійно-орієнтованих дисциплін було використано відповідні розробки провідних мистецьких вузів України та Санкт-Петербурзького Вищого художньо-промислового училища ім. В.Г. Мухіної (ЛВХПУ, зараз СПбДХПА). Слід відмітити особливу підтримку ініціативи полтавців з боку кафедри кераміки Львівської академії мистецтв.

Перший набір студентів відбувся влітку 1995 року, а перший випуск відповідно – 2001 року.

Фахівців, що спеціалізуються в керамічному мистецтві, до недавня готувала тільки Львівська академія мистецтв, яка знаходиться на західних, окраїнних землях держави. Поява керамічної школи в центральній частині Держави, на Лівобережжі, робить полтавську ініціативу такою, що радіально поширюється на всі регіони країни, багаті керамічною сировиною, з численними виробництвами цього профілю. Ця ініціатива має головною метою сформувати вищу школу, що ґрунтується на полтавських мистецьких традиціях, але враховує найсучасніші мистецькі досягнення в галузі кераміки і образотворчого мистецтва взагалі, тобто сформувати повноцінну школу мистецтва.

Загальною тезою є те, що дисципліна «Скульптура» має винятково важливе значення у формуванні фахівців декоративно-прикладного мистецтва.

Але треба зауважити, що на початку навчання студентів, особлива увага надається курсу «Основи композиції» (курс формальної композиції), оскільки він розглядається як справжній підмурок до всіх художніх фундаментальних дисциплін. Наголос ставиться на взаємозв'язок та взаємозумовленість знання, розуміння, відчуття та практичного вміння.

Методика викладання основ композиції (розроблена старшим викладачем О.О. Перцем) спирається на ті ж базові принципи, що покладені в основу побудови реальної професійної діяльності митця. Процес навчання спрямовано аби забезпечити єдність теоретичних знань як понятійно-логічної складової творчого процесу та

композиційного відчуття як художньо-образної складової творчого процесу, що повинно сформувати у студента здатність до свідомого та творчо активного здійснення процесу художньо-проектного формотворення.

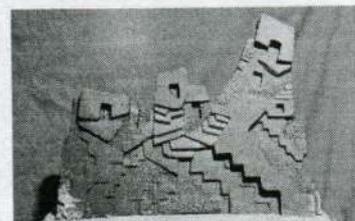
Курс з основ композиції складають: цикл художньо-композиційної організації двомірного простору (графічно-живописні композиції) та цикл художньо-композиційної організації тримірного простору (об'ємно-пластичні композиції). Останній цикл присвячений вивченню формально-композиційних принципів та художньо-образних засобів організації матеріальних форм, коли у якості засобів художньо-образного формотворення виступають світлотіньові, фактурно-пластичні та об'ємно-просторові характеристики. Студенти вчаться враховувати особливості сприйняття матеріальних тіл та їх комплексів залежно від того, яка з характеристик повинна візуально домінувати – поверхня, об'єм чи просторова структура, що пов'язується з трьома видами пластичних творів скульптури – рельєфом, круглою скульптурою та об'ємно-просторовою скульптурною групою, які при цьому асоціюються із рельєфно-контррельєфною, фронтальною, об'ємною та об'ємно-просторовою композицією (Мал.1 – 11).

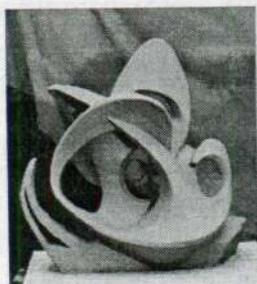
Мал.1.

Мал.2.

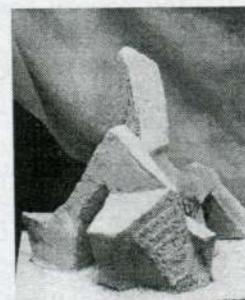
Мал.3.

Мал.4.

Мал.5.

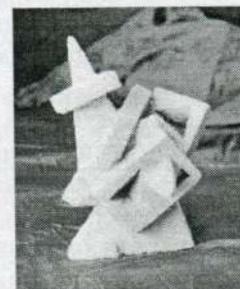
Мал.6.

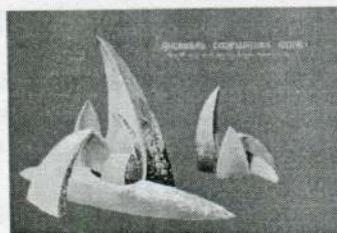
Мал.7.

Мал.8.

Мал.9.

Мал.10.

Мал.11.

Впродовж курсу формальної композиції акцентується на методиці пластичної організації об'ємних тіл, виходячи з особливостей їх будови та візуального сприйняття, тобто студенти повинні добре розумітися на різних видах пластики: геометричній, скульптурній та структурній, аби професійно розуміти специфіку композиційних закономірностей об'ємного проектування у декоративно-прикладному мистецтві.

Складовою ідеології кафедри є сповідування принципів академічної школи у викладанні фундаментальних дисциплін професійно-орієнтованого циклу «Малюнок», «Живопис» та «Скульптура», бо, на нашу думку, є природним і доречним використання у сучасних методиках великого надбання класичної європейської мистецької школи, яким на сьогодні володіють митці пострадянського простору.

Оскільки скульптура, як виду мистецтва, належить виняткове значення у вихованні навичок необхідних для формування майстра декоративно-прикладного мистецтва і вона тісно пов'язана із логікою мислення, спрямованого на вирішення проблем пластично-просторового та архітектурного, то головною метою предмету «Скульптура» (програма розроблена старшим викладачем В.П. Голубом та асистентом Д.О. Коршуновим) є виклад концепції скульптури як творчої діяльності, що покликана на засадах високого професіоналізму художньо формувати предметно-просторове середовище, а через нього і суспільно-громадську думку, при цьому, ідеї сучасності повинні висловлюватися у різних стилістичних манерах, які плекаються як відображення творчої особистості кожного окремого студента – майбутнього митця.

Серед задач, що вирішуються протягом навчання є:

- знайомство з головними принципами виду мистецтва – скульптури;
- опанування навичками пластичного, просторового та композиційно-образного мислення;
- глибоке вивчення форм людського тіла;
- формування власного, індивідуального погляду на розв'язання композиційно-пластичних питань;
- вивчення властивостей матеріалів з метою максимального їх використання у творчій праці;
- здобуття навичок формування та відливання скульптурних робіт.

Враховуючи специфіку декоративно-прикладного фаху навчальна програма складена так, що академічні студії чергуються із курсовими роботами, які мають підкреслено декоративне композиційне вирішення.

Наприклад завдання першого курсу «Рельєф. Ускладнений декоративний натюрморт» (Мал.12 - 14) ґрунтується на декоративному переосмисленні предметів натюрморту при композиційно-пластичному вирішенні рельєфного зображення, яке також може потрактовуватися як декоративна вставка. При цьому слід використати всі об'ємно-просторові особливості рельєфу.

Мал.12.

Мал.13.

Мал.14.

У завданні третього курсу «Етюд голови. Декоративно-пластичне рішення» (Мал.15 - 21) необхідно знайти таке композиційно-образне рішення голови, яке будується на узагальненні об'ємів, щоб загострити, підкреслено виявити характер людини і, при цьому, декоративні якості моделі слід врахувати та використати з метою можливого подальшого виконання у певному матеріалі.

Мал.15.

Мал.16.

Мал.17.

Мал.18.

Мал.19.

Мал.20.

Мал.21.

При виконанні завдання «Архітектурно-блочна вставка. Рельєф» (Мал.22 - 26) четвертого курсу, студенти на практиці знайомляться з особливостями композиційного розміщення фігури на замкненій площині з врахуванням прив'язки до архітектурного об'єкту.

Мал.22.

Мал.23.

Мал.24.

Мал.25.

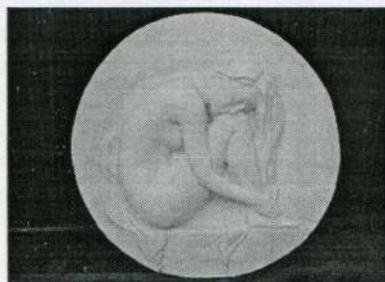
Мал.26.

Працюючи над завданням четвертого курсу «Оголена натура в ускладненому русі» (Мал.27) студент повинен на підставі постановки створити власну змістовно-пластичну концепцію певного людського образу. Виконуючи етюд оголеної фігури в ускладненому русі, треба передати рух, пропорції, знайти вдаль розташування мас у просторі і, зрозуміло, передати індивідуальні риси характеру людини.

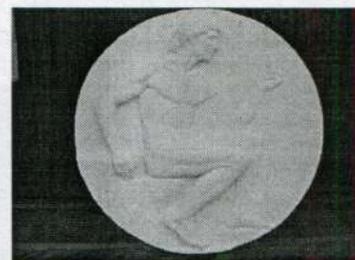
Наступне завдання «Рельєф. Композиція в колі – тондо. Жива модель» (Мал.28, 29) має на меті прищепити практичні навички при компонуванні фігури у колі, враховуючи прив'язку до архітектури та властивості матеріалу, з якого може бути виконаний рельєф (шамот, камінь, дерево, метал). Залежно від тематичного навантаження та з метою поглибленого розкриття теми можна вводити у композицію певну атрибутику, орнаментальні мотиви тощо.

Мал.27.

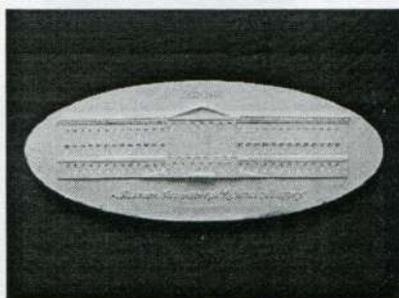

Мал.28.

Мал.29.

Виконуючи завдання п'ятого курсу, «Медаль тематична, плакетка» (Мал.30 - 45) студент повинен показати особливий вид пластичного мислення, який вимагає від скульптора граничної концентрації думки, лаконічної мови. Слід знайти такий композиційний прийом та манеру ліплення (чи то більш графічну, чи таку, що має підкреслено живописний характер ліплення), які дозволять максимально розкрити тему чи образ, покладені в основу творчого завдання.

Мал.30.

Мал.31.

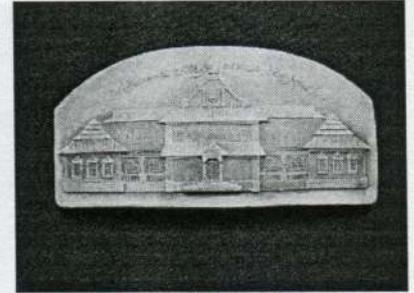
Мал.32.

Мал.33.

Мал.34.

Мал.35.

Мал.36.

Мал.37.

Мал.38.

Мал.39.

Мал.40.

Мал.41.

Мал.42.

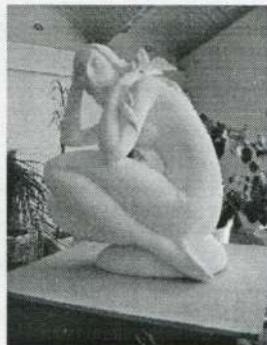
Мал.43.

Мал.44.

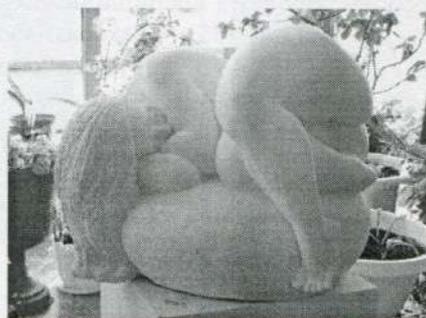

Мал.45.

У курсовій роботі п'ятого курсу «Оголена чоловіча або жіноча фігура» (Мал.46, 47) необхідно вирішити композиційно-тематичне завдання, вводячи у скульптурне зображення елементи атрибутики, драперії, тваринні та рослинні мотиви, додержуючись стильової єдності твору.

Мал.46.

Мал.47.

Завдання шостого курсу «Меморіальна дошка. Портрет» спрямоване на створення твору-рельєфу меморіального характеру, який містить портретний образ, що вимагає від студента вибудувати певний психологічний лад, розкрити внутрішній світ діяча, показати зміст його видатної діяльності.

Навички, які студенти здобувають опановуючи дисципліну «Скульптура», широко застосовуються при виконанні курсових робіт з дисциплін «Композиція» та «Робота в матеріалі», які надають досвід для всебічної декоративно-прикладної та монументальної творчої роботи. Але серед програмних завдань цих предметів є такі, виконання яких вимагає підкреслено об'ємно-просторового мислення та використання саме скульптурних образотворчих засобів.

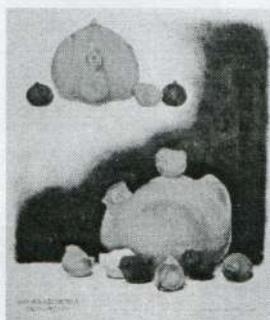
Виконуючи декоративний пласт (другий курс) (Мал.48) у будь-яких керамічних матеріалах студент мусить показати володіння засобами скульптурної рельєфно-контррельєфної композиції.

Праця над завданням «Декоративна анімалістична скульптура» (Мал.49 - 52) на другому курсі є за суттю виконанням скульптурного твору, але в матеріалі кераміки, коли необхідно дослідити механізми формотворення у живій природі, а ще краще, через образи представників фауни, показати певний людський тип та характер.

Наступне завдання «Зооморфний декоративний фігурний посуд (лембик)» (Мал. 53) продовжує використання мотивів живої природи і ґрунтується також на дослідженні того, як ці мотиви опрацьовувалися в українському народному мистецтві при створенні традиційного українського посуду. Таким чином задачі скульптурні поєднуються з задачами створення предметної форми вжиткового призначення.

Мал.48.

Мал.49.

Мал.50.

Мал.51.

Мал.52.

Мал.53.

У курсових роботах з дисципліни «Композиція»: «Модульна кераміка» (IV курс), «Садово-паркова пластика» (IV курс) (Мал.54, 55), «Декоративно-тематичне панно» (IV курс), «Комплекс керамічних виробів у інтер'єрі або екстер'єрі» (V курс) перед студентом, як першочергова, стоїть задача сполучити простір керамічного монументального твору і простір, який його оточує. Треба створити такий твір, композиція якого враховує модуль та стилістичний характер реально існуючої або уявної архітектури. Творчо експериментуючи над масою, висотою, щільністю художніх об'ємів, які розташовуються у просторі, автор повинен організувати своєрідний діалог форм у просторовому вакуумі, створити емоційно-силове поле свого витвору.

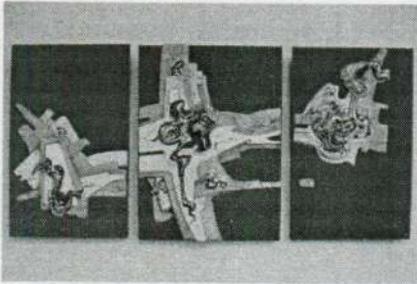

Мал.54.

Мал.55.

Зрозуміло, що вище наведені художні задачі мають місце при вирішенні проблем, що постають перед студентом у праці і над дипломною роботою будь-якого освітньо-кваліфікаційного рівня (Мал.56 - 59). Але слід зазначити, що стало загальною практикою полтавської кафедри введення до переліку завдань з дипломного проектування таких, що мають підкреслено скульптурний характер (Мал. 60).

Мал.56.

Мал.57.

Мал.58.

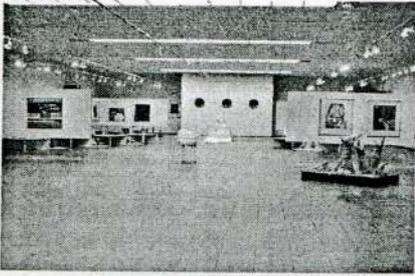

Мал.59.

Мал.60.

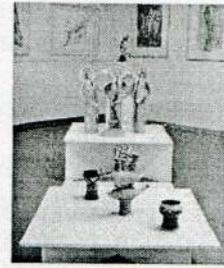
З 22 жовтня до 20 грудня 2005 року у великій залі Полтавської галереї мистецтв відбулася виставка творів викладачів та творчих, курсових і дипломних робіт студентів кафедри образотворчого мистецтва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Виставка була присвячена 75-ій річниці ПНТУ імені Юрія Кондратюка та десятиліттю відкриття у Полтаві художнього відділення (Мал.61 - 66).

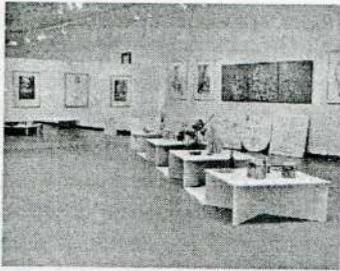
Мал.61.

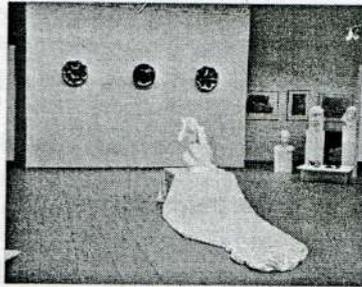
Мал.62.

Мал.63.

Мал.64.

Мал.65.

Мал.66.

Показані роботи то є результат діяльності викладачів та студентів, що велася і в стінах університету, і під час різноманітних мистецько-художніх заходів, участь у чисельних художніх виставках різних рівнів тощо.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка – заклад IV-го рівня акредитації, відповідно на кафедрі образотворчого мистецтва зараз готуються фахівці освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» а у найближчому майбутньому з'являться випускники-магістри.

Зрозуміло, що згадана вище виставка була звітом про творчу, науково-методичну, педагогічну діяльність колективу кафедри за 10 років. Виставка отримала найкращі відгуки, що, на нашу думку, спрямовує викладачів та студентів кафедри до подальшої наполегливої праці по вдосконаленню регіональної архітектурно-художньої школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Перець О.О. Тенденції розвитку художньої творчості в умовах незалежної України // Миргородський керамічний технікум: історія, діячі, навчальний процес. Матеріали ювілейної наукової конференції. Миргород, 1996. - С. 32 -34
2. Перець О.О. Значення національного фактору у сучасному українському мистецтві // Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті. Збірка наукових праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії. – Харків: ХХІІІ, 1997. - № 6. - С. 63 - 64
3. Перець О.О. Курс “Основи композиції” для спеціальності “ Образотворче мистецтво” як підґрунтя формування всебічно розвинутого митця // Проблеми підготовки спеціалістів на сучасному етапі. Матеріали науково-методичної конференції. Полтава, 1998. - С. 68 -70
4. Перець О.О. Вплив школи декоративного мистецтва на український художній процес кінця ХХ століття // Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті. Збірка наукових праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії. – Харків: ХХІІІ, 1998. - № 2. - С. 106
5. Перець О.О. Відродження регіональних мистецьких шкіл України на прикладі Полтавщини // Вісник харківського художньо-промислового інституту. Випуск 4. – Харків, 2001. - С. 17 - 19
6. Перець О.О. Мистецькі симпозиуми як засіб становлення полтавської художньої школи // Український керамічний журнал, 2001. - № 1. - С. 12 - 18
7. Перець О.О. Національна сутність як умова розвитку сучасного українського мистецтва // Українська керамологія. Національний науковий щорічник, 2001, Книга 1. “Українське Народознавство” Видавництво Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. - Опішне, 2001. - С. 174 -177
8. Перець О.О. Біблія як моральне підґрунтя художньої творчості на теренах європейської цивілізації: український контекст // Філософські семінари. Випуски 2-3. Матеріали наукового семінару «Філософія влади народу» (19 квітня 2005 року). Матеріали міжкафедрального круглого столу, присвяченого 100-річчю першого видання Біблії українською мовою (4 травня 2005 року). – Полтава: ПолтНТУ, 2006. – С. 105 – 110